

מעמקים

כתב עת זירטואלי
לספרות ואמנות

מכללת הריצוג
דעת

---בחר מחבר---

אתר דעת חברי המערכת אור קשר

לדף ראשי לטוכן הגיליון

על לאה שמתה בדמי ימיה ועל תהילה שנתארכו ימיה

יסודות עגנוניים ביצירה המוקדמת 'בדמי ימיה'

מתוקה אלפר

גיליון מס' 30 - אדר תש"ע * 2/10

הנובלה "בדמי ימיה" היא אחת היצירות המוקדמות של עגנון. היא פורסמה בשנת 1924, לפני היצירות הגדולות: "אורח נטה ללון", "תמול שלשום", "סיפור פשוט" ויצירות ידועות אחרות. כבר ביצירה זו נוכל לגלות את עגנון במיטבו. נושאי "בדמי ימיה" יופיעו גם ביצירותיו הבאות, גם דרך הכתיבה העגנונית באה לידי ביטוי כבר בשלב מוקדם זה.

להלן אדגים את הקשר ואת הדמיון בין הנובלה "בדמי ימיה" ליצירות נוספות של עגנון על ידי הדגשת מספר נושאים ודרכי עיצוב האופייניים ליצירותיו.

אתמקד בעיקר בהשוואה בין הנובלות: "בדמי ימיה" ו"תהלה".

העגינות הנפשית: עגנון הרחיב את המושג "עגונה" מעבר למשמעות ההלכתית והרבה לתאר את מערכת היחסים בין בני זוג כמצב של עגינות נפשית מתמשכת.

הנובלה "עגונות" הייתה היצירה הראשונה, שפרסם עגנון בארץ. עגנון תיאר את דמותה של דינה, שאביה דאג לאושרה והשיא אותה ליחזקאל, שהיה תלמיד חכם עליו. אך דינה הייתה קשורה בנפשה לבן אורי האמן, ממנו וממגניבותיו היא הוקסמה. נישואיה לרב יחזקאל לא עולים יפה, והיא נשארת ללא בעל וללא אוהב, כשתחושת חטא מלווה אותה. בנובלה "בדמי ימיה" לאה התארסה עם עקביה מזל, אך אביה הפר את האירוסין ומצא לה חתן עשיר, והיא נישאת לו. כלפי חוץ לאה אינה מתנגדת, אך לבה נשבר והיא מתה בדמי ימיה. גם בסיפורים רבים נוספים חוזרת הסיטואציה של האהבה שאינה מתממשת - העגינות הנפשית. כך ב"תמול שלשום", "עד הנה", "שבועת אמונים", "שירה", "סיפור פשוט" ועוד.

קונפליקט בין ערכים שונים: הקונפליקט בין ערכים יוצר סיבוכים בחיי המשפחה ובחיי הפרט, והוא אחד הגורמים לעגינות הנפשית של הדמויות הפועלות בסיפורי עגנון.

יצחק רכניץ ב"שבועת אמונים" מתלבט בין שבועת האמונים לשובה, שאותה הכיר בנעוריו בגולה, לבין בנות יפו היפות והמודרניות. יצחק קומר ב"תמול שלשום" מתלבט בין סוניה הנערה המודרנית ביפו לבין שפרה ממאה שערים שבירושלים. רפאל ב"אגדת הסופר" נקרע בין אהבתו לאשתו מרים לבין אהבתו לתורה. הירשל ב"סיפור פשוט" אוהב את בלומה, אך נושא את מינה לאשה בגלל כספה ומעמדה.

בנובלה "בדמי ימיה" מופיעים קונפליקטים שונים: האם ללכת אחר הרגש או להעדיף כסף ומעמד? אביה של לאה משיא אותה למינץ העשיר למרות אהבתה לעקביה מזל.

האם לבחור בערכי הדת או להעדיף כסף ומעמד? **אבי סבו של עקביה** מזל ממיר את דתו כדי לשמור על מעמדו החברתי ועל כספו. לעומתו, **אמו של עקביה** מזל מוותרת על הכסף ועל המעמד וחוזרת לעם ישראל ולערכי היהדות. **עקביה** עצמו מחליט ללכת בדרכה של אמו ולשוב למסורת אבותיו, אך בגלל אילוצי הפרנסה הוא חוזר ללמד השכלה

- ✦ אגדות חז"ל
- ✦ אמנות
- ✦ ביקורת סיפורים
- ✦ ביקורת ספרים
- ✦ ביקורת שירים
- ✦ דבר המערכת
- ✦ הוראת ספרות
- ✦ הם עוד כאן
- ✦ התקבל במערכת
- ✦ חסידות
- ✦ ימי עיון והשתלמויות
- ✦ לא נס ליחם
- ✦ מחקרים
- ✦ מילה במילה
- ✦ מכתבים למערכת
- ✦ מלב אל לב
- ✦ מסות
- ✦ מעלון בקודש
- ✦ סופרים
- ✦ סיפורים
- ✦ פיוט
- ✦ צילום
- ✦ שיח בן דורי
- ✦ שירה
- ✦ תרגומים

ותוכניות הערכיות אינן מתממשות. **תרצה** בוחרת לממש את **אהבתה** ואת מחויבותה לעקביה מזל ומוותרת על לנדא, הבחור הצעיר הנמרץ והעשיר.

יחסי אבות ובנים והפער בין הדורות:

נושא זה הוא מרכזי ביצירות רבות של עגנון. בנובלה "בדמי ימיה" נושא זה מתבטא בגיוונים שונים ואפילו ייחודיים. ב"סיפור פשוט" הפער בין ערכיו של הירשל לבין הערכים של הוריו הוא הגורם לסיבוכים בחייו. ב"בדמי ימיה" הזרקור מופנה ליחסי תרצה עם לאה אמה וליחסי המתפתחים בין תרצה לבין אביה מינץ. תרצה מרגישה מחויבות לתקן את הקלקולים של הדור הקודם ולהשלים את מה שהחלה אמה. היא נישאת לעקביה מזל, גבר המבוגר ממנה, ומי שהיה יכול להיות אביה.

דמות האשה: ביצירותיו של עגנון אנו פוגשים נשים פעילות, כמו קרינדיל טשארני ב"והיה העקוב למישור" וצירל ב"סיפור פשוט". לאה ותרצה בנובלה "בדמי ימיה" הן נשים פעילות כל אחת בדרכה. הן היוזמות את האירוסין לעקביה מזל. כשאירוסי לאה מתבטלים היא חדלה להיות פעילה, שוקעת לעולמה הפנימי ובוחרת במוות. תרצה מצליחה לכפות על עקביה מזל נישואין בניגוד לרצונו.

יסודות מבניים וסגנוניים

הכתיבה **בסגנון מקראי** בולטת ביצירה זו יותר מאשר בסיפוריו האחרים, כמו "והיה העקוב למישור". סגנון זה מתבטא במבנה המשפט (תקבולות), בשימוש בו' ההיפוך, בשיבוץ מרובה של פסוקים וחלקי פסוקים (שנוי הפסוק המקורי יוצר בדרך כלל אפקט אירוני). עגנון שם בפי גיבוריו מילים נדירות הלקוחות מהתנ"ך, כמו תיאור עקביה מזל ה"מרדף אמרים", כלומר: מרבה בדיבורים (על פי משלי י"ט 7), או תיאור מחלתה של תרצה ש"אין כהה לשברה", כלומר: אין מזור ומרפא למחלתה (על פי נחום ג' 19). כתיבת זיכרונותיה של תרצה בסגנון מקראי מליצי "מוצדק" ביצירה בכך שתרצה היא תלמידתו של מר סגל, שלימד אותה את מלאכת הכתיבה וסגנונו "כשפת מליצים" (ע' כ"ה).

אירוניה

האירוניה בכתבי עגנון היא מסימני ההיכר של יצירותיו. האירוניה נוצרת מהפער בין הגלוי לסמוי, מהפער בין המשמעות החיצונית של הדברים לבין כוונתם האמיתית. הארמזים הרבים בכתבי עגנון מהמקורות השונים יוצרים לרב את האירוניה. הקורא הרגיש חושף את המשמעות האמיתית של הדברים בעזרת יכולתו לדייק בלשון הכתוב.

למשל: בנובלה "והיה העקב למישור" – כשמנשה חיים מתכונן לחזור לביתו, הוא מתעכב ביריד בלשקוביץ. הוא מצדיק את העיכוב ואומר בלבו: "אעברה נא ואראה את היריד הלזה, אולי יקרה ה' לפני את אליהו הנביא זכור לטוב וימציא לפני מציאה הגונה וסחורה במקח השווה", בהמשך הוא משווה את חנותו לבית המקדש: "ויבנה חנותו בקרוב, וגדול יהיה כבוד חנותו האחרונה מן הראשונה" ("אלו ואלו" ע' צ"ז). לכאורה, אלו תוכניות יפות המצדיקות את העיכוב, אך האמירה: "אעברה נא ואראה את היריד" מזכירה את בקשתו של משה רבנו: "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה" (דב' ג' כ"ה). ההשוואה בין הבקשה לראות את הארץ הטובה לבין הבקשה להצליח במסחר מלמדת על טיבו של מנשה חיים, ועל הצפוי לו. משה רבנו מת ולא זכה להיכנס לארץ הטובה, כך גם מנשה חיים, הוא אמנם יחזור לביתו, אך בכך הוא מקרב את מותו. כשמנשה חיים אומר, לאחר פרוט תוכניותיו "אודך ה' כי דיליתני", נוצרת האירוניה, כי הקורא "יודע" שאין סיבה לשמחתו של מנשה חיים.

בפתיחת הנובלה "בדמי ימיה" מתוארת מעין אידיליה בין לאה למינץ בעלה. תרצה מתארת את האינטימיות בין הוריה בלשון שיר השירים "שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני" (שיר השירים ח' ג') אך התיאור כאן שונה: "שמאלו תחת ראשו וימינו בימינה". השינוי הזעיר בין שני התיאורים יוצר את ההבדל הגדול בין שתי הסיטואציות, שלכאורה הן דומות.

אירוניה נוצרת גם בבחירת שמות היצירות ושמות הדמויות. "סיפור פשוט" כלל אינו פשוט, והעקוב לא הופך למישור ב"והיה העקב למישור".

למשמעות האירונית של שמות הדמויות אתיחס בהמשך.

מבנה היצירה:

אנו מכירים את נטייתו של עגנון לעבור מהעלילה הראשית לסיפורים צדדיים. סיפורים צדדיים אלה מתקשרים לעלילה הראשית ותורמים לעיצוב הנושא הראשי ולעיצוב הדמויות. ב"בדמי ימיה" סיפורים צדדיים רבים ובדרך כלל הם קצרים מאד. למשל: תיאור היחס הנוקשה לפרטשי בבית גוטליב (ע' ט"ו) מטרתו לאפיין את דמותה של מינטשי כאישה קשה. סיפורה של בעלת הבית הזקנה בכפר, ששם מתארחים תרצה ועקביה מזל לאחר חתונתם, מתקשר לנושא חשוב בסיפור – הפער בין הערכים. הזקנה תוהה על אותם אנשים המחפשים ערכים חדשים ועוזבים מסורת אבות. "ותאמר כי לעולם לא תעזוב את כפר מושבה...צפון לבה מדעת איכה יעזבו אנשים מיושבים עיר מולדת ולמרחקי תבל ידודון" (ע' נ"א). לעיתים הסיפור הצדדי הקצר מתארך לסיפור ארוך והופך להיות **עלילה בתוך עלילה**. בנובלות "בדמי ימיה" ו"תהלה" משולבים בתוך העלילה הראשית עלילות נוספות, ולכך אתיחס בהמשך.

דמות המספר:

ביצירות של עגנון נמצא סוגי מספרים שונים. שכיח, שכותב הסיפור הוא מספר עד (מספר גיבור) הכותב את הסיפור בגוף ראשון. לעיתים המספר הוא ילד קטן, כמו בסיפורים: "המטפחת" ו"סידור תפילתי", לעיתים המספר הוא אדם מבוגר, כמו ביצירות: "תהלה" ו"ספר המעשים". בנובלה "בדמי ימיה" המספר הוא **מספרת**, נערה צעירה הכותבת את ספר זיכרונותיה. הידיעה, שלפנינו ספר זיכרונות, המשחזר את האירועים שקרו בעבר, ולא עלילה המתפתחת לנגד עיני הקורא, מתבררת רק בהגיע הקורא לסוף הנובלה. תרצה מסיימת את ספר זיכרונותיה בהצהרה "כלו זכרונות תרצה" ומפרשת את סיבת כתיבת הזיכרונות כרצון למצוא מרגוע לנפשה. ידיעה חדשה זו מחייבת את הקורא לעיון מחודש ולהבנה חדשה של רצף האירועים המתוארים בספר הזיכרונות. רק בשלב זה מבין הקורא את רוח הנכאים ששורה על ספר הזיכרונות מתחילתו.

אפיון הדמויות באמצעות השם

אחת מדרכי אפיון הדמות ביצירות עגנון היא באמצעות מדרש שמות. כך שמותם של מנשה חיים, קרינדיל טשארני, הירשל, בלומה, תהילה ורבים אחרים. השם משקף את אופי הדמות (כמו תהלה), אך לעיתים לשם משמעות אירונית (כמו הירשל ב"סיפור פשוט"), שמשמעותו צבי. הירשל אינו מהיר כצבי אלא להיפך הוא דמות פסיבית). בנובלה "בדמי ימיה" דמויות רבות, ובחירת שמן על ידי עגנון מסייע לעיצוב דמותן.

מינץ – משמעותו מטבע (כסף). הוא סוחר מצליח, בזכות כספו הוא זכה לשאת את לאה לאישה.

לאה – מלשון עייפות, שמה משקף את אופייה החולני.

גוטליב – משמעותו אוהב אלוקים או אהוב על ידי אלוקים. לכאורה, שם המבטא מצב אידיאלי וחיובי, אך לשם זה משמעות אירונית. גוטליב ואשתו מינטשי (הרחוקה מהיות מנטש –אנושית) חיים אומללים. אמנם גוטליב סוחר מצליח ויש להם בית מפואר, אך חיי המשפחה שלהם אומללים ועקרים. אין להם ילדים במקום זה יש להם כלב (עם שם מוזר – "מעוות")

עקביה מזל – עקביה הוא היחיד שעגנון "נתן" לו גם שם פרטי וגם שם משפחה. השם מזל נותן לדמות משמעות חיובית, אך צירופו לעקביה מסבך את המשמעות. לשרש ע.ק.ב. משמעויות רבות:

א. עקביה – עוקב - עקביה הולך בעקבות אמו שחזרה ליהדות.

ב. עקביה - עוקב - המזל עוקב אחריו. המשמעות אירונית, כי גורלו מר, ו"אין שלום בלבבי" (ע' כ"ג).

ג. עקביה – עקביות - עקביות כתכונת אופי רחוקה מעקביה מזל. הוא אינו עקבי בהחלטותיו, משנה בקלות את תוכניותיו, למשל: הוא אמר: "סטודנט אנכי ואת הארץ באתי לראות בימי החופש" (ע' י"ט) ולבסוף הוא נשאר במקום שבע עשרה שנה. "אמרתי אל לבי הן חפצתי לעבור את הארץ לאורכה ולרוחבה...אכן לראות את הארץ טוב מאד, ולשבת פה טוב שבעתיים, (ע' כ"א).

ד. עקביה – עקוב – חיון של מזל עקלקלים ונפתלים, כמו חיון של מנשה

חיים ב"והיה העקב למישור".

תרצה – א. תרצה היא דמות נשית אקטיבית המזכירה את תרצה מבנות צלופחד, שהן סמל לנשים אסרטיביות.
ב. לשרש ר.צ.ה / ר.צ.י משמעויות אחדות המתקשרות לדמותה של תרצה.
 1. רצון – תרצה משליטה את רצונה ונישאת, בניגוד למקובל, לאדם מבוגר ממנה, שהיה מאורס לאמה והיה גם המורה שלה.
 2. לרצות - לפייס. תרצה מנסה לתקן את המעוות ולרצות הן את אביה הסובל בגלל מותה של לאה והן את עקביה מזל שנגזלה ממנו ארוסתו.
 3. רצוי חטא – על ידי נישואיה לעקביה מזל היא רוצה לכפר על החטא של הדור הקודם. היא נישאת בשבת פרשת "נחמו". בשבת זו קוראים את ההפטרה הפותחת במשפט: "נחמו נחמו עמי יאמר אליכם. דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה" (ישע' מ' ב).

מוטיבים

בנובלה "בדמי ימיה" מופיעים מוטיבים המצויים גם ביצירות נוספות של עגנון.
היער – היער אצל עגנון מסמל את הניגוד לתרבות ולסדרי החברה המקובלים. הירשל בורח מביתו והולך ליער. ביער נפגשים תרצה ועקביה מזל ושם הם מתארכים.

הצבא – חובת הגיוס חלה גם על הצעירים היהודיים בגולה, אך הם עשו מאמצים רבים כדי להימנע מחובה זו. לגיוס בחורים יהודיים צעירים לצבא היו תוצאות שליליות: ב"פרנהיים" החיל השב מהמלחמה מוצא את ביתו מפורק. בנובלה "בדמי ימיה" – אחיה של לאה מת במהלך שירותו בצבא. ב"סיפור פשוט" הירשל מענה את עצמו כדי להיפטר מחובת השירות בצבא, כך עושה גם לנדא ב"בדמי ימיה". הירשל ולנדא מגיעים למצב גופני ירוד ביותר עד כדי סכנת נפשות. הירשל נפטר מהצבא על ידי נישואיו למינה, ותרצה רוצה להציל את לנדא על ידי הסכמתה להינשא לו.

כלב - הכלב משמש אמצעי לקשר בין המינים, כך ב"תמול שלשום" וכך "בדמי ימיה". עקביה מזל מטייל עם כלב (הכלב של מינטשי??) ותרצה פוגשת אותו ומעמידה פנים כאילו הכלב נשך אותה. "ומזל נבעת מאד וישאל הנשך אותך הכלב? ... ואומר לו יקשור נא לי את המטפחת על הפצע. ויאחז בידי וכל עצמותי רחפו מפחד... (ע' כ"ט).

מזרח – ה"מזרח" המצוי בבתי יהודים הוא פריט מהעולם הדתי המקשר את המתפלל עם אלוקיו בכך שהוא מסמן לו את כיוון התפילה. בנובלה "בדמי ימיה" הוא מתפקד כמקשר בין המינים. לאה מתארכת עם עקביה מזל כאשר היא שמה על אצבעו את הטבעת, שעליו הייתה קשורה תמונת המזרח. היא קוראת את הכתוב על ה"מזרח": "אשרי איש שלא ישכחך" והוא משלים את הכתוב: "ובן אדם ויתאמץ בך". תרצה פוגשת את עקביה מזל בבית הכורך, כשהיא מביאה את ה"מזרח" לתיקון. פגישה זו ביניהם מובילה אותם ליער ולאירוסין. יש לשים לב, שתרצה חוזרת על מעשי אמה וקוראת גם היא מתמונת המזרח: "אשרי איש שלא ישכחך", אך הפעם עקביה מזל אינו נענה ואינו משלים את הכתוב אלא "הוריד לארץ ראשו" (ע' מ"ג). ההבדל בין שני האירועים הדומים משקף את יחסו לתרצה ולתוכניותיה.

ב"אגדת הסופר" הסיטואציה הפוכה. גם בחדרם הקטן של מרים ורפאל מוצב ה"מזרח". על ה"מזרח" כתוב: "לה' הארץ ומלואה" ו"שיתי ה' לנגדי תמיד". רפאל מתבונן ב"מזרח" ונמנע מלהתקרב לרעייתו, והיא נשארת ערירית ומתה בדמי ימיה.

מחלה – "סיפור פשוט" מתחיל במותה של מירל האלמנה, "שרופאים ורפואות אכלו את יגיעה ואת החולה לא רפאו. אלוקים בשמים ידע את מכאובה ונטלה מן העולם".

בנובלה "בדמי ימיה" רבים הם החולים, דבר שמעיד על מצב חולני של החברה. לאה חולה ומתה בדמי ימיה. מחלתה מחלה גופנית – מחלת

לב- אך בעיקר מחלתה נפשית - שברון לב. תרצה חולה לאחר האירוסין ביער, שם היא התקררה וחלתה. אך היא בעיקר "חולת אהבה". בעקבות מחלתה היא זוכה להינשא כמו הנסיכה באגדות. "ואזכור את אגדת בת הרוזן אשר אהבה איש מדלת העם... אז יבוא אביה אל מאהבה והתחנן לו כי יקח את בתו לאשה" (ע' מ"ט).

על דמויות נוספות מסופר שהן חולות: מינץ חולה, עקביה מזל חולה, אמו של מזל חולה ולנדא חולה.

השוואה בין "תהלה" לבין "בדמי ימיה"

בשתי הנובלות עומדות נשים במרכז העלילה. תהלה הצדיקה, הבלתי נשכחת, שהאריכה לחיות עד מאה וארבע שנים, לעומתה לאה שמתה בדמי ימיה בהיותה בת שלושים שנה בלבד.

לאה מתוארת על ידי בתה תרצה כאשה צדקנית: "בערב שבת מתה אמי, כאשה צדקנית מתה" (ע' ח'). תהלה ולאה ידעו את מועד מותן והכינו את עצמן לקראתו. ביום האחרון לחייה דאגה תהלה לכתוב את אגרת המחילה לשרגא. לאה לעומתה, ביום האחרון לחייה קראה את **כתבי עקביה מזל** ואחר כך שרפה אותם. לאה מנתקת בכך את הקשר עם עקביה מזל לעומת תהלה המתכננת ליצור עם שרגא קשר מחדש (בעולם האמת).

הדמיון בגורלן מתחיל בשלב מוקדם בחייהן:
תהלה מספרת:

"כבת אחת עשרה שנה הייתי...מזל טוב לך בתי, הלילה הזה נתארסת והרי את כלה... מכאן ואילך ארוסתו של שרגא את ואם ירצה השם בעוד שנה...נעשה לכם חופה" (אלו ואלו ע' קצ"ח).

אך כעבור שנה בוטלו האירוסין על ידי אביה של תהלה:

"שאביו של שרגא הוא מאנשי הכת...אחר ההבדלה קרע אבא את התנאים...קפץ שרגא ונשבע שלא ימחול לנו על העלבון. ולא חש אבא לבקש מחילה משרגא, אף על פי שהיה אבא יודע שאם מבטלין שידוך צריכין לבקש מחילה מן הנעלב" (שם ע' קצ"ט).

האירוסין של לאה ועקביה מזל מתוארים על ידי מזל בספר זיכרונותיו: "ויהי כתלות לאה את המזרח ותפול הטבעת...ותקח את הטבעת ותשם אותה על אצבעי...נתאדמנו שנינו. אביה ואמה הביטו ופניהם נהרו מגיל...ואנחנו הודינו לאלוקים כי האמיר אותנו לאהבה" (ע' כ"ג). כעבור זמן קצר מתבטלים האירוסין ולאה נישאת למינץ. "ומר מינץ אשר שכר את הסוכה עשיר הוא. מסחרו פרץ בארץ ואותו הוכיח אבי לאה ללאה. ואני מורה עני" (ע' כ"ג).

בהמשך, אביה של לאה פוגש את עקביה מזל **ומתנצל**: "בתי חולנית היא...לא נולדה לעמל ויגיעת בשר מות לה. ואם לא אמצא לה מנוח ומתה על פני...ומינץ עשיר הוא ובידו ניתן להחלימה, כי על כן נתתיה לו. הוא ישלח אותה למעינות מרפא וכל חפציה ימלא" (ע' כ"ג).

ההשוואה בין שני שתי היצירות מלמדת הן על הדמיון והן על ההבדלים: א. תהילה התארסה בגיל אחת עשרה ביוזמת אביה ואמה. לאה יוזמת את האירוסין לעקביה מזל בהיותה בת שש עשרה, היא העונדת את הטבעת על אצבעו של עקביה, והוריה מקבלים את האירוסין בשמחה.

ב. ארוסיה של תהלה בוטלו על ידי אביה מתוך כעס תוך פגיעה חמורה בכבוד משפחתו של שרגא. הביטול הוסבר על רקע המאבק בין החסידים לבין המתנגדים. ארוסיה של לאה בוטלו על ידי אביה, והם נומקו על ידו במניע כספי. אך יש הסבר נוסף, המשתמע מתוך סיפורו של עקביה. הוא רואה בניטוק הקשר תוצאה של נורמות חברתיות. הנימוק הכספי היה הנימוק הרשמי, אך את הסיבה העיקרית נגלה תוך עיון בזיכרונותיו של

עקביה מזל. אביה של לאה הוא אדם דתי, המקפיד על קיום המצוות, על תפילה ועל לימוד גמרא. למשפחה מסורתית כזו לא מתאים לקחת חתן "משכיל" הלומד פילוסופיה בוינה. ולא די בכך, פגם חמור יותר הוא מוצאו של עקביה מזל ממשפחת בודין באך "וכל משפחת בודין באך מומרים" (ע' ל"ה). מזל מדגיש בזיכרונותיו את העובדה שאמו חזרה ליהדות והוא חזר בעקבותיה, אך לקהילה יש דעות קדומות, שאינן ניתנות לשינוי.

ג. אביה של תהלה לא התחשב לא ברגשותיה ולא ברגשות משפחתו של שרגא ולא ביקש מחילה. אביה של לאה נימק את ביטול האירוסין והייתה בכך מעין בקשת מחילה.

ד. שרגא נעלב ונשבע שלא ימחול על העלבון ותהלה חשה עד סוף ימיה תחושת חטא על הפגיעה בשרגא. בזיכרונותיו של עקביה מזל אין התייחסות לפעילות כל שהיא מצדו לאחר ביטול האירוסין (פרט להסרת הטבעת מאצבעו) אך בלבבו הוא חושב: "מחלה אחרת בלב בתך, שכל מעיינות הרפואה לא ירפאוה. ואנוכי אמרתי רפא ארפאנה, ואתה הרחקתני" (ע' כ"ד). לאה קיבלה עליה את הדין, אך רוחה נשברה וכתוצאה מכך מתה בדמי ימיה. בזיכרונותיה של תרצה מתוארת לאה אמה כאשה חולה ועצובה הסגורה בביתה וממעטת לדבר. תרצה הילדה לא ידעה ולא הבינה מדוע אמה עצובה, למי היא מתגעגעת ולמי היא מחכה כשהיא שואלת: "מי בא?" כשהיא כותבת את זיכרונותיה היא כבר מודעת לקשרים שהיו בין עקביה מזל לבין אמה, והיא כנראה מבינה את סיבת העצב שאפף את אמה.

ה. תהלה חיה בתודעת חטא כל חייה הארוכים ובתחושה שגורלה המר (מות שני בניה והתנצרותה של בתה) הוא עונש על כך שלא ביקשו מחילה משרגא. היא עולה לירושלים ומשתדלת לתקן את המעוות על ידי עשיית מעשים טובים, הארת פנים וקבלת הדין. תרצה בתה של לאה רוצה לתקן את אשר נפגם בדור הקודם. היא עדה ליחס המיוחד של אביה לעקביה מזל. היא מתארת בזיכרונותיה שביום הכיפורים אביה מבקש מחילה מעקביה מזל. היא חשה חובה להמשיך במה שהחלה אמה. כאמה גם היא יוזמת אירוסין לעקביה מזל ואף נישאת לו.

"אני חובתי אעשה...חובת אשה נאמנה האוהבת את בעלה" (ע' מ"ח).

עיון מעמיק ביצירה יוביל את הקורא לראות את תרצה באור אחר. היא לא נערה פעילה המשליטה את רצונה, אלא נערה צעירה, שתומרנה על ידי אביה ועל ידי מינטשי גוטליב לזרועותיו של עקביה מזל. ספר הזיכרונות שהיא כותבת הוא, למעשה, כתב אשמה כנגד אביה וכנגד מינטשי, שדחפו אותה, כל אחד מנימוקיו הוא, לנישואין המוזרים עם עקביה מזל. שנה לאחר נישואיה היא מבינה שנישואיה נכשלו, והיא כותבת: "ואני לא ידעתי שלו, איד אישי הממני. אכן להיות רווק נולד, ולמה שדדתי מנוחתו. ואבקש את נפשי למות, כי מוקש הייתי לעקביה" (ע' נ"ג).

יש דמיון בין שתי היצירות גם בבחירת **דמות המספר**. שתי היצירות מסופרות מפי מספר עד – מספר גיבור. מספר מסוג זה (ולא "מספר כל יודע") משפיע על דרך הסיפור ועל פרטי העלילה המסופרים. בנובלה "תהלה" המספר הוא גבר הפוגש את תהלה בירושלים וחושף את דמותה ואת סיפורה. בנובלה "בדמי ימיה" המספרת היא נערה צעירה הכותבת את זיכרונותיה.

גם **מבנה היצירות** דומה. בשתי הנובלות יש עלילה בתוך עלילה. ב"תהלה" המספר שומע מפי תהלה עצמה את שארע לה בעבר בגולה, את ייסוריה ואת הסיבה להם. ב"בדמי ימיה" משולבים שני סיפורים של עקביה מזל. תרצה מקבלת ממינטשי גוטליב את ספר הזיכרונות הקטן של עקביה מזל. בספר זה הוא מתאר את בואו לעיר, את אירוסיו ללאה ומסיים בביטול האירוסין. כשתרצה באה לבקרו הוא מספר לה את סיפור משפחתו, את המרת הדת של אב סבו ואת חזרת אמו לחיק העם היהודי. בשתי הנובלות הסיפור הפנימי חוזר לעבר הרחוק ומשמש אקספוזיציה לעלילה הראשית.

לסיום, אנו רואים כי ביצירה המוקדמת "בדמי ימיה" מופיעים מוטיבים החוזרים כחוט השני בכל יצירותיו של עגנון. כתיבתו ארוכת השנים של עגנון, שממנה התבשמנו, נחשפת אם כן כבר בתחילת דרכו הספרותית.

ביבליוגרפיה

- בהט יעקב (תשכ"ז), "בדמי ימיה", ש"י עגנון וחיים הזז עיוני מקרא, חיפה, יובל
- בן-דב ניצה (1997), **אהבות לא מאושרות** (פרקים: רביעי, חמישי, עשירי) תל-אביב, עם עובד
- בן-דב ניצה (2006), "כלו זכרונות תרצה" **והיא תהילתך** ירושלים, שוקן
- בנד אברהם (1982), "המספר הבלתי מהימן ב"מיכאל שלי" ו"בדמי ימיה" **שמואל יוסף עגנון**
- מבחר מאמרים על יצירתו** תל-אביב, עם עובד
- יהושע א.ב. (1998), **כוחה הנורא של אשמה קטנה** (ע' 142-164) תל-אביב, ספרי חמד
- עמוס עז (1966) "מי בא" **מתחילים סיפור** ירושלים, כתר
- צמח עדי (1990) "כפל דמות" **קריאה תמה** ירושלים, מוסד ביאליק
- קורצווייל ברוך, (1953) "בעית הדורות בסיפורי עגנון" **מסכת הרומאן**, ירושלים, שוקן